

การศึกษาหลักโยนิโสมนสิการกับการจัดการศึกษายุคใหม่ ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย
อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

การศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่ง อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปรัชญาการศึกษาได้ให้นิยามของการศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างคุณธรรมและคุณธรรมเกิดจากความรู้ และการฝึกจิตใจให้มีศีลธรรม เรียกว่า Character Development การฝึกจิตใจให้มีศีลธรรมต้องฝึกภาคปฏิบัติ มิใช่เพียงสอนคุณธรรมในภาคทฤษฎี^๑ ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้นิยามการศึกษาว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^๒ นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวถึง การศึกษาอีกว่าหมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาตน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำกรรมได้ถูกต้องจึงต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า ลึกขาคือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาทการฝึกฝนแก้ไข ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ^๓ ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นการเรียนรู้เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตน ทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์กร เป็นประชาชนที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องทำการศึกษา

^๑ วิชัย ต้นศิริ, **อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^๒ พระราชวรมุนี, **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**, หน้า ๗๐.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

เพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทันและปฏิบัติตน พัฒนาตนเข้าสู่โลกธรรม (โลกธรรม ๘ คือ มีลาภ สู้ญเสีย มียศ เลื่อมยศ ตีเดียวน สรรเสริญ ความสุข และ ความทุกข์^๔)

สภาพการจัดการศึกษาของไทยตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน มักมีปัญหาที่ซ้ำซาก จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกจาก สมศ. ที่ผ่านมา พบว่าคุณภาพในการจัดการศึกษามีทุกระดับโดยเริ่มจากการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่จะไม่ได้มาตรฐานเกี่ยวกับการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ในด้านครู ส่วนใหญ่จะไม่ได้มาตรฐานในเรื่องการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และในด้านผู้บริหาร พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่จะต้องพัฒนาในเรื่องงานวิชาการโดยเฉพาะการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนระดับอาชีวศึกษาโดยเฉพาะวิทยาลัยสารพัดช่างพบว่ามีการดำเนินงานโดยภาพรวมที่มีคะแนนต่ำในเรื่อง การจัดการเรียนการสอนระดับ ปวช./ปวส. ส่วนระดับอุดมศึกษาพบว่าสถาบันอุดมศึกษาทุกกลุ่ม มีผลการดำเนินงานในมาตรฐานด้านการวิจัยต่ำกว่าในมาตรฐานอื่นๆ ในขณะที่ระดับชาติซึ่งเป็นผลสำรวจข้อมูลจากสภาการศึกษาได้ระบุว่า การจัดการศึกษาด้านสมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากลพบว่า การจัดการศึกษาไทยมีปัญหาสมรรถนะด้านประสิทธิภาพและคุณภาพการศึกษาค่อนข้างมาก ซึ่งในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาพบว่าด้านโอกาส ความเสมอภาค และความทั่วถึงคือ โอกาสในการได้รับการศึกษาของคนไทยค่อนข้างดีในเชิงปริมาณ เฉพาะในเขตเมือง แต่เขตพื้นที่ชนบทยังมีข้อจำกัดในด้านเศรษฐกิจที่ขัดขวางโอกาสการเข้ารับการศึกษาของผู้เรียน และด้านคุณภาพการศึกษาที่ผ่านมายังอยู่ในระดับไม่ค่อยน่าพึงพอใจ เนื่องจาก การกระจายตัวของครูที่แตกต่างกันในเขตพื้นที่การศึกษา การขาดแคลนครูทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพทุกระดับ และพบปัญหาในด้านประสิทธิภาพการจัดการศึกษายังไม่ค่อยดีในด้านการลงทุนทางการศึกษาโดยมีงบประมาณและพัฒนาในสัดส่วนค่อนข้างน้อย ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนน้อยตามไปด้วย และขาดการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนอื่นๆ ในสังคม นอกจากนี้สมรรถนะด้านโครงสร้างเทคโนโลยีของไทยยังเป็นจุดอ่อนยังไม่ได้ศักยภาพ จำนวนคนที่ใช้

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๙๕-๒๙๗.

การศึกษาหลักโยนิโสมนสิการกับการจัดการศึกษายุคใหม่ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ๒๙๑

อินเทอร์เน็ตน้อยและขาดทักษะในการใช้เทคโนโลยี^๕ จากสภาพปัญหาต่างๆ เหล่านี้จึงได้มีการวางแผนนโยบายการศึกษาขึ้นมา โดยให้มีการพัฒนาการจัดการศึกษาทั้งการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาโดยยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบาย มีการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งการจัดการศึกษาจึงมีนโยบายและเป้าหมายดังนี้^๖

๑. พัฒนาคอนทุกคนอย่างรอบด้านและสมดุล ให้มีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ทั้งรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

๒. การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นคนดี มีความสุข คือต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบชีวิต มีระเบียบวินัย ประหยัดอดออม มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและมีสุขภาพแข็งแรง ตลอดจนครูทุกคนได้รับการพัฒนาความรู้ และความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีมาตรฐานวิชาชีพ และการประกันคุณภาพการศึกษา

๓. การปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

๔. พัฒนากำลังคนทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพึ่งพาตนเองและเพิ่มสมรรถนะการแข่งขันในระดับนานาชาติ

๕. สร้างสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยให้รู้จักคิด วิเคราะห์ และการแก้ไขปัญหา มีความใฝ่รู้ และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้อง

^๕ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. ๒๕๕๐**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐-๑๖.

^๖ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๕๕ -๒๕๕๙) : ฉบับปรับปรุง,พิมพ์ครั้งที่ ๔**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒-๑๙.

๖. ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม มนุษยศาสตร์ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สามารถประยุกต์ใช้ได้บริบทของสังคม

๗. การสร้างสรรค์ประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่นำมาสู่รายได้ที่เพิ่มขึ้น

๘. ส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีงาม สร้างพฤติกรรมของคนและสิ่งแวดล้อมรอบตัวให้เกิดความดีงาม เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาจิตใจ และคุณภาพชีวิตที่ดีงามและมีความสุข ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม พลศึกษา นันทนาการ และศิลปะ

๙. การจำกัด ลดปัญหาโครงสร้างที่ก่อให้เกิดความยากจน ชัดสน ด้อยโอกาส เพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มมีโอกาสเข้าถึงและได้รับการบริการทางการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม มีการบริหารจัดการศึกษาอย่างอิสระสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด และทุกคนมีความเข้มแข็ง สามารถร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ กำกับ ดูแล ตรวจสอบ สนับสนุนกิจกรรมสาธารณะที่มีผลกระทบต่อชุมชนและท้องถิ่นโดยรวม

๑๐. การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและการพัฒนาประเทศ อย่างทั่วถึงและทัดเทียมกันในการเพิ่มพูนความรู้และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิต โดยสร้างระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ส่งเสริมจิตสำนึก จรรยาบรรณ ความรับผิดชอบต่อสังคมในการผลิตสื่อเพื่อการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาผู้รับและผู้ใช้เทคโนโลยีให้มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เลือกรรกลั่นกรองและใช้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ

๑๑. การจัดระบบทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาคนและสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีส่วนร่วมในการระดมทุนเพื่อการเรียนรู้ของคนทุกคน จัดระบบบริหาร โครงสร้างการกระจายอำนาจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การใช้ทรัพยากร มีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษา เพื่อประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

การศึกษาหลักโยนิโสมนสิการกับการจัดการศึกษายุคใหม่ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ๒๙๓

หากพิจารณาในการจัดการศึกษาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามนโยบายและเป้าหมายของการจัดการศึกษาดังกล่าวนั้นต้องอาศัยการพัฒนาคนและการพัฒนาชีวิตตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาว่า ภาวนา (Development) ซึ่งมี ๔ ด้าน เหมือนกับในพุทธศาสนา “การพัฒนาคน” จะประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ

๑) การพัฒนาด้านกาย เรียกว่า กายภาวนา (Physical Development) หรือเรียกว่าพัฒนาการทางกาย

๒) การพัฒนาด้านศีล เรียกว่า ศีลภาวนา (Social Development) หรือพัฒนาทางสังคม

๓) การพัฒนาด้านจิต เรียกว่า จิตภาวนา (Emotional Development) หรือเรียกว่าพัฒนาทางอารมณ์

๔) การพัฒนาด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา (Intellectual Development) หรือเรียกว่าพัฒนาทางปัญญา^๗

พระพุทธศาสนาสอนให้คนเราพัฒนาสิ่งที่มองไม่เห็นเป็นนามธรรม และสิ่งที่มองเห็นเป็นรูปธรรม เพราะเมื่อสองสิ่งนี้ประกอบเข้าด้วยกันเป็นชีวิตจะต้องพัฒนาควบคู่กันไป เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อกัน เมื่อพัฒนาไปแล้วก็ต้องพัฒนาทั้งด้านนำสิ่งข้างนอกเข้ามาพิจารณาในตน (outside in) แล้วนำสิ่งที่ตนมีคือสิ่งที่เป็นนามธรรมของเราออกไปสัมพันธ์เป็นรูปธรรมกับคนอื่น (inside out) เป็นการพัฒนาทั้งสิ่งที่อยู่ภายในตนและสิ่งที่อยู่ภายนอกด้วย คือ ไตรสิกขา คือศีลเป็นการพัฒนาทั้งด้านพฤติกรรม สมภาติคือการพัฒนาจิต ความคิด อารมณ์ และปัญญาคือการพัฒนาด้วยการฝึกฝน ฝึกสติ ภาวนา ใฝ่รู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษาในยุคใหม่เป็นเพียงแค่การพัฒนาให้รู้ตามหลักการและทฤษฎีที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน เพียงเรียนรู้ในเรื่องความรู้ในทางโลก เพียงเรียนรู้ในมวลความรู้ที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน แต่มนุษย์ยังขาดการเรียนรู้ที่เกิดจากจิตวิเคราะห์และการใช้ปัญญาของตนเอง เราจะแก้ปัญหาให้มนุษย์ได้มีการเรียนรู้ได้เท่าทันความรู้ที่มีอยู่ในโลกซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อ

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **รุ่งอรุณของการศึกษาเบิกฟ้าของการพัฒนาที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๖.

ให้มนุษย์มีการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้หลักการศึกษาและการเรียนรู้ที่แยบยลซึ่งเรียกว่าการศึกษาโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มองว่าการศึกษาเป็นเรื่องของชีวิต หลักไตรสิกขา เป็นหัวใจของพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา อยู่ที่ชีวิตของคนเราทั้งหมด ส่วนการศึกษา คือกระบวนการที่มนุษย์เกิดการเรียนรู้โดยใช้สติปัญญา ซึ่งมีหน้าที่หลัก ๒ ประการคือ การถ่ายทอดศิลปวิทยา และการชี้แนะให้รู้จักดำเนินชีวิตที่พึงามถูกต้อง ท่านได้ให้นิยามของโยนิโสมนสิการว่าเป็นหมวดธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตที่ให้งอกงามบรรลุประโยชน์สุข หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี คือการทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออกพิเคราะห์ด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธี ให้เห็นสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย^๔ โยนิโส แปลว่า โดยถูกต้องแยบคาย มนสิการ แปลว่า ทำไว้ในใจ โยนิโสมนสิการ จึงหมายถึงการทำไว้ในใจโดยแยบคาย หรือการคิดถูกต้องตามความเป็นจริง โดยอาศัยการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและคิดเชื่อมโยง ตีความข้อมูลเพื่อนำไปใช้ต่อไป

โดยสรุปแล้วเมื่อพิจารณาถึงปัญหาของการจัดการศึกษาที่ผ่านมาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องและให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ดังนั้นการจัดการศึกษายุคใหม่จึงควรนำหลักโยนิโสมนสิการมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเชิงบูรณาการควบคู่กันไปโดยมีแนวทางการศึกษาตามลำดับดังนี้

๑. การจัดระบบการศึกษาเริ่มจากการกำหนดนโยบาย เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ และแผนการปฏิบัติที่ชัดเจนในด้านทรัพยากรทางการศึกษาต้องมีประสิทธิภาพและคำนึงถึงผู้รับบริการเป็นหลัก และสามารถชี้วัดความสำเร็จได้ชัดเจน โดยการกำหนดนโยบายต่างๆ ควรพิจารณาสภาพปัญหาของการจัดการศึกษาระดับต่างๆ ว่าสาเหตุที่ชัดเจนที่สุดเกิดมาจากปัญหาอะไร โดยใช้หลักวิธีคิดแบบแก้ปัญหาคือ การคิดแบบรู้เท่าทันธรรมชาติ (อริยสัจ ๔) คือ คิดมีเหตุผล รู้จักเชื่อมโยงว่าเหตุนี้นำไปสู่ผลอะไร หรือผลนี้มาจากอะไร เป็นการทำความเข้าใจกับ

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๕๗.

การศึกษาหลักโยนโสมนสิการกับการจัดการศึกษายุคใหม่ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ๒๙๕

สภาพปัญหา และรู้ขอบเขตของปัญหาชัดเจน มีการค้นหาสาเหตุโดยกระบวนการวิจัยเพื่อหาต้นเหตุของปัญหา กำหนดกลวิธีในการแก้ไขปัญหามาตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ กำหนดแนวทางแก้ไข ปัญหาโดยสอดคล้องกับเป้าหมายที่วางไว้อย่างถูกต้องวงว่งไว

๒. การจัดการศึกษาในยุคใหม่ต้องคำนึงถึงโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ทั้งรูปแบบการศึกษาทั้งในระบบการศึกษา การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความสุข ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน คือ ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบชีวิต มีระเบียบวินัย ประหยัดอดออม มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและมีสุขภาพแข็งแรง วิธีการโยนโสมนสิการที่นำมาบูรณาการคือการคิดแบบรู้คุณค่าแท้-รู้คุณค่าเทียม คือต้องคำนึงถึงความจำเป็น ความต้องการในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาโดยเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน เช่น ครู อาจารย์ สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน อาคาร สถานที่ สภาพแวดล้อมทางสังคมโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชน สังคมหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ เป็นต้นที่เข้ามาช่วยในการพัฒนาการจัดการศึกษา ดังนั้นการจัดสรรทรัพยากรการจัดการศึกษาในยุคใหม่ต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ตอบสนองต่อผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงอย่างแท้จริง (คุณค่าแท้) ให้มากที่สุด โดยพิจารณาขีดความสามารถ อัตรากำลังผู้ปฏิบัติงาน ทรัพยากรที่มีความรู้ สมรรถนะหลัก ระบบงาน อุปกรณ์และอาคารสถานที่ ตลอดจนการเตรียมความพร้อมต่อเหตุฉุกเฉินที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ส่วนทรัพยากรที่ให้ประโยชน์ทางอ้อม (คุณค่าเทียม) ที่ตอบสนองความพึงพอใจ เช่น ความบันเทิง ความหรูหรา เป็นต้น ให้นำมาพิจารณาจัดสรรและใช้สอยตามความจำเป็นอย่างพอเพียงเท่านั้น

๓. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีมาตรฐานวิชาชีพ และการประกันคุณภาพการศึกษา ตลอดจนครูทุกคนได้รับการพัฒนาความรู้ และความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนมีความสำคัญ วิธีการโยนโสมนสิการที่นำมาบูรณาการคือใช้วิธีคิดแบบรู้เท่าทัน เหตุการณ์ มองเหตุการณ์ สถานการณ์ตามธรรมชาติของเหตุปัจจัย เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาแก่นสาร เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารมากมาย ต้องรู้จักกรองเอาส่วนที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมซึ่งการจัดการศึกษายุคใหม่ต้องพัฒนาระบบบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหาร พัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนคือตัวครูผู้สอนให้มีความรู้ ความสามารถอย่างเป็นระบบ เท่าทันสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันโดยเฉพาะเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ก้าวหน้า

อย่างรวดเร็ว โดยต้องพัฒนาการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ แนวทางการใช้นวัตกรรมถ่ายทอดสู่การปฏิบัติเป็นอย่างดี การวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ระดับองค์การ ระดับสถาบัน ประเมินผลปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลกระบวนการ ข้อมูลที่จริงที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันในสถาบันและส่วนหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

๔. การจัดการศึกษายุคใหม่ที่เน้นการพัฒนาสมรรถนะโดยองค์รวมทั้งระบบการจัดการศึกษา โดยการวิเคราะห์การเรียนรู้และความสำเร็จของผู้เรียน ศิษย์เก่า ผู้ใช้บัณฑิตและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ซึ่งจากการจัดการศึกษาที่ผ่านมาพบปัญหาคุณภาพที่ค่อนข้างต่ำทั้งการบริหารจัดการ บุคลากร และผู้เรียน และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ตลอดจนมีการแข่งขันในการลงทุนทางการศึกษา (ทุนมนุษย์) ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นวิธีการโยนโสมนสิการจะต้องใช้การคิดแบบอรรถสัมพันธ์หรือการคิดตามหลักการและความมุ่งหมายเป็นวิธีคิดในระดับปฏิบัติส่งผลต่อการตรวจสอบการปฏิบัติงานการจัดการศึกษานั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่ และนำไปบูรณาการกับวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก คือการพิจารณาข้อบกพร่องต่างๆ ตามสภาพความเป็นจริง สามารถวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ข้อดี ข้อเสียจากการจัดการศึกษา และหาทางป้องกันแก้ไขด้วยความระมัดระวังหรือหาแนวทางมาตรการมาแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้ง เช่น การกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาให้ชัดเจนก่อนลงสู่การปฏิบัติโดยสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยทั้งระบบ อาทิ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ครอบครัว ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งต้องสอดแทรกวิธีคิดแบบลูกเรือคุณธรรมในการบริหารจัดการศึกษาให้เข้าถึงทุกระบบการศึกษา เพื่อส่งเสริมความเจริญงอกงามแห่งคุณธรรม จำแนกแยกแยะความเป็นความจริงของชีวิตแห่งเหตุปัจจัยอย่างแยกย่อยเชื่อมโยงเป็นระบบไปตามสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่ดีให้เริ่มต้นที่การพัฒนาฝึกฝนตนเองก่อน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ ผู้ฝึกฝนตนดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ เพราะมนุษย์มีหน้านอก บอกความงาม หน้าในบอกความดี แต่หน้าที่บ่งบอกถึงความสามารถแสดงถึงกลุยุทธ์และวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

บรรณานุกรม

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.
- _____. **รุ่งอรุณของการศึกษาเบิกฟ้าของการพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระราชวรภุณ. **ทางสายกลางของการศึกษาไทย,** มปป.
- วิชัย ตันศิริ. **อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) : ฉบับปรับปรุง.** พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวาน กราฟฟิค จำกัด, ๒๕๕๑.
- _____. **สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. ๒๕๕๐.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๕๑.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). **รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบแรก ด้านอาชีวศึกษา (๒๕๔๔-๒๕๔๘).** กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.
- _____. **รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบแรก ด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน (๒๕๔๔ - ๒๕๔๘).** กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.
- _____. **รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบแรก ด้านอุดมศึกษา (๒๕๔๔-๒๕๔๘).** กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

<http://images.google.co.th/imglanding?q>